

A TUDOMÁNYOS—MŰSZAKI INFORMÁCIÓS ÉS DOKUMENTÁCIÓS TEVÉKENYSÉG SZERVEZÉSI ALAPELVEI A ROMÁN SZOCIALISTA KÖZTÁRSASÁGBAN

Gheorghe Anghel

Nemzeti Információs és Dokumentációs Intézet — Bukarest, Románia

Romániában a szocializmus építésének negyven éve alatt elért eredmények erős műszaki-anyagi bázist hoztak létre, s ez egyaránt magában foglalja a korszerű ipart, az intenzíven fejlődő mezőgazdaságot, a magas műszaki-tudományos színvonalat.

Az 1986–1990 közötti ötéves tervben — összhangban a Román Kommunista Párt XIII. Kongresszusán elfogadott irányelvekkel — Románia a gazdasági-társadalmi fejlődés új, magasabb rendű szakaszába lép, amelyet minden tevékenységi területen a tudomány és a technika szerepének nagyarányú növekedése fog jellemezni.

Romániában a párt- és állami vezetés különös figyelmet fordít a műszaki információra és dokumentációra mint a tudományos kutató, technológiai fejlesztő és a műszaki haladás eredményeinek bevezetését célzó tevékenység szerves részére.

Szervezési szempontból ezt a tevékenységet a 138/1974. számú törvényerejű rendelet szabályozza. E rendelet a párhuzamosságok elkerülése és a rendelkezésre álló kapacitások maximális hatékonysággal való kihasználása céljából garantálja a rendszer egységes szerkezetét és az információs és dokumentációs intézmények tevékenységének koordinálását.

Jelenleg Romániában 26 információs és dokumentációs központ működik a nemzetgazdaság különböző ágaiban és területein. Ezen felül még nagyszámú műszaki információs osztály található a mérnöki kutató-, tervező- és technológiai intézetekben, a felsőfokú oktatási intézményekben és a gazdasági termelőegységeknél. Speciális műszaki információs és dokumentációs tevékenység folyik az Állami Találmányi és Védjegyvédelmi Hivatal (Oficiul de Stat pentru Invenții și Mărci) és a Román Szabványügyi Intézet (Institutul Român de Standardizare), az Állami Levéltárak Főigazgatósága (Direcția Generală a Arhivelor Statului), az RSZK Akadémiájának Könyvtára (Biblioteca Academiei RSR), az RSZK Állami Központi Könyvtára (Biblioteca Centrală de Stat a RSR), az egyetemi központi könyvtárak, a Pedagógiai Központi Könyvtár (Biblioteca Centrală Pedagogică), az általános és szakkönyvtárak keretében (több mint két-

ezer egység), továbbá a felsőoktatási könyvtárak hálózataiban (43 nagykönyvtár) és a műszaki-tudományos ismeretterjesztésre specializálódott kulturális intézményekben, pl. az ifjúság műszaki-tudományos alkotóházaiban, amelyeket minden megyében és megyei jogú városban megszerveztek.

Országos szinten koordinálás módszertanának és a munkamegosztás elveinek kidolgozása a Nemzeti Információs és Dokumentációs Intézet (Institutul National de Informare și Documentare = INID) feladata, ami e nagy volumenű, tematikai szempontból rendkívül sokrétű, az egész ország területére kiterjedő tevékenységet illetően korántsem egyszerű dolog. Az INID a Nemzetközi Tudományos és Technológiai Tanácsnak (Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie) közvetlenül alárendelt intézmény. Hatáskörébe főként a következők tartoznak:

- az információfeldolgozás korszerű (automatizált) eszközei bevezetésének támogatása, illetve e téren a kompatibilitás biztosítása országos szinten, valamint a román és más nemzeti és nemzetközi rendszerek között,
- a primer források beszerzésének országos koordinálása, figyelembe véve az országos munkamegosztás elvét ezek feldolgozásában,
- normatív és módszertani dokumentumok kiadása és az egységes terminológia terjesztése révén a módszertani szempontból egységes információfeldolgozás biztosítása az információs rendszer minden egységében,
- az információs intézmények által készített kiadvány- és szolgáltatási tervek tematikai koordinálása a párhuzamosságok elkerülése és az adat- és információcsere ösztönzése céljából,
- a vezetők tájékoztatása a tudomány és technika azon legújabb bel- és külföldi vívmányairól, amelyeknek stratégiai jelentőségük van a nemzetgazdasági és a vállalati fejlesztés irányzataira és távlati fejlesztési terveire nézve,

- a kutatás, tervezés, oktatás és termelés területén dolgozó szakemberek informálása a tudomány és technika fejlődéséről a multi- és interdiszciplináris területeken,
- a nemzetközi együttműködés támogatása a tudományos és műszaki információ és dokumentáció területén.

Az információs és dokumentációs tevékenységet idő-ről-időre program jellegű dokumentumok orientálják. Ezeknek nagy jelentőségük van az ország gazdasági-társadalmi és műszaki-tudományos fejlődésében. Így az 1981–1990 közötti időszakra szóló és a fejlődést 2000-ig körvonalazó tudományos kutatási, technológia-fejlesztési és eredmény-hasznosítási irányelvek előírják, hogy az egyik legfontosabb feladat a műszaki-tudományos információs és dokumentációs tevékenység hatékonyságának növelése, mivel a tevékenységnek „hozzá kell járulnia ahhoz, hogy a kutatásban és tervezésben dolgozók gyorsan megismerhessék a tudomány és technika legújabb bel- és külföldi eredményeit”. E célból a program előirányozza a meglévő dokumentációs infrastruktúra jobb szervezését és hasznosítását, további aktualizálását elsősorban a bel- és külföldi információcsere fokozásával, valamint a műszaki információk és dokumentációk operatív, gyorsabb cirkulálásával a kutató-, tervező- és termelőegységek között. Az irányelv-program ezen kívül intézkedéseket irányoz elő a műszaki-tudományos információs egységek szervezetének és működésének tökéletesítésére, korszerű információgyűjtő-, -tároló-, -feldolgozó és -terjesztő eszközökkel való ellátására, beleértve az ágazati és területi információk adatbázisokban való összegyűjtését és rendszerezését is. Ennek alapján fog létrejönni a nemzeti tudományos és műszaki információs és dokumentációs rendszer. E rendszernek egységesen és operatívan, a legfejlettebb munkamódszerek és technikák felhasználásával a következő alapvető funkciókat kell betöltenie:

- a) a legértékesebb hazai és külföldi forrásdokumentumok biztosítása olyan nemzeti gyarapítási politika eredményeként, amely megfelel a népgazdasági felhasználók információs igényeinek,
- b) annak a lehetőségnek a megteremtése, hogy az érdekeltek gyorsan és könnyen hozzájussanak az országban fellelhető bármely, bárhol őrzött információforráshoz,
- c) a felhasználók számára olyan friss műszaki-tudományos információk folyamatos szolgáltatása, amelyek tematikájuk és tartalmuk révén biztosítják a gazdasági fejlődés kiemelt célkitűzéseinek megvalósításához szükséges információkat,
- d) a kutatás, tervezés és termelés számára szükséges műszaki-tudományos információk gyors feldolgozása, tárolása és visszakeresése az e tevékenységek igényeinek megfelelő tematikai feltártságban és mennyiségben, illetve olyan operativitással, amelyre a

felhasználóknak szükségük van meghatározott adatok és információk megszerzése közben.

E funkciók összességének ellátása országos szinten természetesen egy sor komplex műszaki, módszertani és szervezési problémát vet fel. Közülük megemlíthetjük pl. a centralizálás és decentralizálás viszonyának kérdéseit, mivel ezek amellett, hogy rendkívüli jelentőségük van az optimális működési paraméterek kialakításában, alkalmat kínálnak arra is, hogy áttekintsük a romániai tudományos-műszaki információs és dokumentációs rendszer működésének főbb jellegzetességeit.

A tudomány és technológia területén a hagyományos kommunikációs csatornák általában szóródó, nem irányított információkat áramoltatnak, azaz az információkat tömegméretekben és -példányszámban adják ki a nem differenciált felhasználók számára, noha az információs tevékenység feladata az lenne, hogy az áramló információkat rendszerbe szervezze, és közvetlen felhasználóikhoz irányítsa. Ezért ajánlatos, hogy ezt a tevékenységet a felhasználóhoz minél közelebb, ha lehetséges, éppen a munkahelyén végezzék, állandó párbeszédet folytatva vele annak érdekében, hogy folyamatosan alkalmazkodni lehessen azokhoz a változásokhoz, amelyek az információigények szerkezetében felléphetnek. Ez a követelmény az információs és dokumentációs tevékenység decentralizálásának szükségességéhez vezet, s ezt nem szabad figyelmen kívül hagyni a nemzeti információs és dokumentációs rendszerek tervezésekor sem. Ennek ellenére legalább két érvet lehet felhozni a decentralizálás elvének kizárólagos alkalmazása ellen:

- az információs és dokumentációs kollektívák és osztályok kis kapacitását, aminek következtében ezek az egységek alig tudják ellenőrizni a primer információforrásokat,
- ez az elv nem gazdaságos, ami abból következik, hogy alkalmazása esetén elkerülhetetlenek a párhuzamosságok, az információk feldolgozásában, a fordítási tevékenységben, sőt a tudományos kutató munkákban, a találmányokban és újításokban stb. is a multiplikálódó erőfeszítések.

A felsorolt hátrányok csak úgy kerülhetők el, ha megfelelő, dinamikus egyensúly alakul ki a decentralizált és a centralizált tevékenységek között. Ez az egyensúly a maximális hatékonyság eléréséhez vezethet, ha létrehozásában a következő alapelvek érvényesülnek:

- a) Minden dokumentációs forrást csak egyszer szabad feldolgozni annak érdekében, hogy minden potenciális felhasználó hasznosíthassa a benne levő információkat. Ez az alapelv fejezi ki legteljesebben a centralizálás és decentralizálás egyensúlyából származó előnyöket az információs és dokumentációs tevékenységben. A fenti alapelv szigorú munkamegosztást jelent az információforrások feldolgozásában (decentralizálás), de ugyanakkor a szakemberforrások és termékek szigorú ellenőrzését is (centralizálás). Ennek

az alapelvnek az alkalmazása mind gazdasági szempontból (a párhuzamosságok és a velük járó kiadások elkerülése), mind a rendszer kapacitásának tökéletesebb kihasználása szempontjából előnyös, mivel lehetőséget nyújt az információáramlás kiszélesítésére és fokozására.

- b) Kompatibilitást kell elérni a nemzeti rendszer és alrendszerei, illetve a román és más nemzeti és nemzetközi rendszerek között annak érdekében, hogy minimális erőfeszítéssel és anyagi költséggel lehessen megvalósítani az országon belüli és a nemzetközi információcserét. Ezt a követelményt csak az egész rendszer módszertani „centralizálásával” lehet teljesíteni, éspedig egyetlen, az érvényben levő nemzetközi szabványoknak megfelelő egységes metodológia alkalmazásával a dokumentumok leírásában, a tömörítésében, besorolásában és osztályozásában.
- c) Az információkat géppel olvasható adathordozóra kell vinni és az így képzett adatbázisokat osztott adatbázis-hálózatba szervezni.

A centralizálás és decentralizálás összehangolásával a nemzeti információs és dokumentációs rendszer tevékenységében egyrészt el lehet érni a befektetett munka és az anyagi ráfordítások csökkentését, másrészt biztosítani a felhasználók minél jobb informálását konkrét igényeikkel teljes összhangban. A centralizálást illetően a hangsúly a nyilvántartáson és a koordináláson van, ami elengedhetetlen feltétele a rendszer működésének. A decentralizálásban a dokumentációs forrásokban levő információk elemzésére és hasznosítására esik a hangsúly, ami közvetlen kapcsolatot tételez fel a felhasználókkal, hogy információs igényeiknek megfelelő szolgáltatásokban részesüljenek.

Feltétlenül centralizálni kell az olyan tevékenységeket, mint a nemzeti nyilvántartások készítése dokumentumféleségek és -típusok szerint. Amellett, hogy a tevékenységnek az információs rendszer működése szempontjából számos előnye van, a nyilvántartások fontos eszközei, a rendszer irányításának is, mivel belőlük információk nyerhetők a nemzeti információs és dokumentációs politikával kapcsolatos döntésekhez az információforrások beszerzése, területi elosztása, a feldolgozási munkamegosztás, a tevékenységek követése stb. vonatkozásában. A nemzeti nyilvántartások ugyanakkor a tudományos kutatás forrásai: lehetővé teszik olyan társadalmi jelenségek diagnosztizálását és prognosztizálását, amelyeket hiányuk esetén nehéz lenne követni. Így egy olyan bibliográfiai adatbázis, amely tartalmazza mindazt, amit kül- és belföldön publikáltak az adott területen (vagy a tudomány és technika különféle területein), kétségtelenül fontos eszköze lehet a tudományos fejlődési irányzatok feltárásának és előrejelzésének. A műszaki fejlesztési politika döntéshozói ezáltal számos összehasonlító adat birtokába juthatnak a bel- és külföldi irányzatokra vonatkozóan, s ennek alapján egyeztetni

tudják nézeteiket a nemzeti tudományos kutatás irányításában. Ez a fontos előny az általános rendszertörvényből következik, amelynek értelmében minden rendszer értéke meghaladja alkotórészei értékének összegét. Ennek alapján a nemzeti nyilvántartások rendszere olyan információs eszközzé válik, amelynek értéke nem az egyes nyilvántartások sokrétű funkcióinak összeadásából, hanem integrálásából adódik.

Jelenleg Romániában a következő központi nemzeti nyilvántartások léteznek.

- A kurrens külföldi időszaki kiadványok központi nyilvántartása, amelyet az INID szervez, és elektronikus számítógéppel kezel. E nyilvántartás fő célja a nemzeti gyarapítási politika optimalizálása és valutamegtakarítás elérése azáltal, hogy miközben csökken a beszerzett címek példányszáma, ugyanakkor növekszik az előfizetett címek száma, ami megkönnyíti a bennük levő információkhoz való hozzáférést. E nyilvántartás alapján jelenik meg „A Román Szocialista Köztársaságban előfizetett külföldi folyóiratok jegyzéke” („Lista revistelor străine abonate în R. S. Romania”), amely a lefolyókat is közli.
- A Romániába járó időszaki kiadványok nemzeti nyilvántartása, amelyet a Központi Állami Könyvtár gondoz, és a „Romániába járó külföldi periodikumok repertórium” („Repertoriul periodicelor străine din R. S. Romania”) címen tesz közzé. Ez tartalmazza mind az előfizetés, mind a csere útján beszerzett periodikumokat.
- A román könyvtárakba beérkező külföldi könyvek nemzeti nyilvántartása, amelyet a külföldi könyvek központi katalógusaként tesznek közzé. Ezt a nyilvántartást ugyancsak a Központi Állami Könyvtár gondozza.
- A tudományos és műszaki fordítások központi nyilvántartása, amelynek gondozása az 1036/1968. sz. minisztertanácsi határozat alapján az INID tiszte. Ennek a nyilvántartásnak a párhuzamos fordítások elkerülésén kívül az a célja, hogy megkönnyítse a népgazdasági felhasználók hozzáférést a már románra lefordított idegen nyelvű műszaki—tudományos szakirodalomhoz. Ebből adják ki „Az RSZK-ban készített vagy folyamatban levő fordítások” (Traduceri efectuate sau în curs de efectuare în R. S. Romania) című jegyzéket.
- A román ipari termékek katalógusainak és prospektusainak központi nyilvántartása INID feladatként a 28/1978. sz. minisztertanácsi rendelet alapján. Felhasználásával készül az „Ipari katalógusok kumulált ideje” („Ghidul cumulativ al cataloagelor industriale”), amely operatív információt nyújt a nemzetgazdaságban gyártott termékekről.
- Az RSZK nemzeti bibliográfiája (Bibliografia națională a R. S. Romania) a Központi Állami Könyvtár kiadásában. Ez minden romániai tudományos—műszaki

ki és kulturális-művészeti kiadványt regisztrál, s mint ilyen értékes információforrás és eszköze a tudomány- és kulturális politikának.

- A román és külföldi szabadalmak központi nyilvántartása az Állami Találmányi és Védjegyvédelmi Hivatalban, amelynek alapján kiadványokat készítenek, és információs és dokumentációs szolgáltatásokat nyújtanak.
- A román és külföldi szabványok központi nyilvántartása a Román Szabványügyi Intézet hatáskörében.
- A Romániában megvédett (román és külföldi szerzőjű) doktori értekezések és a román szerzők által külföldön megvédett doktori értekezések központi nyilvántartása, amelyet a Központi Egyetemi Könyvtár (Biblioteca Centrală Universitară) gondoz.

Némely központi nyilvántartás már automatizált egyik-másik automatizálása folyamatban van, egyeseké pedig csak a távolabbi jövőben fog megvalósulni.

A következő években új központi nyilvántartások bevezetésére kerül sor (közülük néhány a nem publikált dokumentumokat is felveszi). A meglévők fokozatosan összefüggő rendszerré szerveződnek, miközben továbbra

is fennmarad a decentralizált információs és dokumentációs tevékenység a kutató-, oktatási és termelőegységekben. E tevékenységnek a nyilvántartási rendszer szükségessége és értékes segédeszköze, amely ugyanakkor lehetővé teszi, hogy a decentralizált tevékenység eredményei népgazdasági szinten is hasznosuljanak.

A jelenlegi és a következő ötéves terv feladatainak sikeres teljesítése céljából az INID az információs és dokumentációs tevékenység tematikai struktúrájának tökéletesítésére, új információs termékek és szolgáltatások bevezetésére, speciális tanulmányok és kutatások elvégzésére, az információs és dokumentációs hálózaton belül az együttműködés fejlesztésére, a nemzetközi információcsere-kapcsolatok kiterjesztésére, a propagandatevékenység fejlesztésére törekszik, megrendelések és hosszú lejáratú szerződések révén illeszkedve a gazdasági egységek tevékenységéhez. Ezáltal szeretné még jobban kielégíteni az egyre növekvő információs és dokumentációs igényeket.

Fordította: Szőcsné Bokor Klára

ANGHEL, Gh.: A tudományos–műszaki információs és dokumentációs tevékenység szervezési alapelvei a Román Szocialista Köztársaságban

A szerző áttekintést ad a tudományos–műszaki információ legfontosabb román intézményeiről, majd a vezető intézmény, a Nemzeti Információs és Dokumentációs Intézet (Institutul Național de Informare și Documentare – INID) feladatkörét ismerteti. Az információs intézmény- és tevékenységi rendszer szervezési elveire rátérve főként a centralizálás és decentralizálás optimális viszonyát határozza meg. Eszerint Romániában a centralizálás a központi nyilvántartások (az ország központi katalógusait a cikk részletesen is bemutatja) és a koordinálás révén valósul meg. A decentralizálás az információs források elemzése és hasznosítása tekintetében irányadó.

* * *

ANGHEL, Gh.: Organisational guidelines of scientific and technical information and documentation activities in the Rumanian Socialist Republic

The author presents an overview of the most important Rumanian institutions of scientific and technical information, then he describes the tasks of the leading organisation, the National Institute of Information and Documentation (Institutul Național de Informare și Documentare – INID). Considering the organisational principles of the system of information institutes and activities, the ratio of centralisation and decentralisation is discussed. According to the principles, the centralisation in Rumania has been established in the control of filing and in coordination (the central catalogues of the country are described in detail). The decentralisation is significant in the fields of analysis and utilisation of information sources.

* * *

АНГЕЛ, Г.: Принципы организации научно-технической информационной и документационной деятельности в Социалистической Республике Румынии

Автор дает обзор о наиболее важных центрах НТИ Румынии, затем знакомит с задачами ведущего информационного центра — Национального Института информации и документации (Institutul Național de Informare și Documentare — INID) Перейдя на принципы организации деятельности информационного центра, в первую очередь останавливается на оптимальных соотношениях централизации и децентрализации. Согласно этому централизация в Румынии осуществляется посредством центрального учета и координации (центральный каталог страны подробно представлен в статье). Децентрализация является руководящим мотивом с точки зрения анализа информационных источников и их применения.

ANGHEL, Gh.: Grundprinzipien der Organisation der technisch-wissenschaftlichen Informations- und Dokumentationstätigkeit in der Rumänischen Sozialistischen Republik

Der Autor gibt einen Überblick über die wichtigsten Institutionen der technisch-wissenschaftlichen Information Rumäniens, sodann wird der Aufgabenkreis des Nationalen Informations- und Dokumentationsinstituts (Institutul Național de Informare și Documentare — INID) beschrieben. Im Zusammenhang mit dem Organisationsprinzip des Systems der Institute und Tätigkeiten auf dem Gebiete der Information wird vorallem das optimale Verhältnis zwischen Zentralisation und Dezentralisation bestimmt. In Rumänien wird die Zentralisierung durch zentrale Evidenzführungen (die Arbeit beschreibt ausführlich die Zentralkataloge des Landes) und durch Koordinierung verwirklicht. Die Dezentralisation erscheint bei der Analyse und Nutzung der Informationsquellen.

